

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Порівняльний аналіз стратегій розширення та сусідства ЄС. Політика ЄС в регіоні Західних Балкан

експерт Центру досконалості Жана Моне
КНУ імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики ІМВ
Миронова М.А.

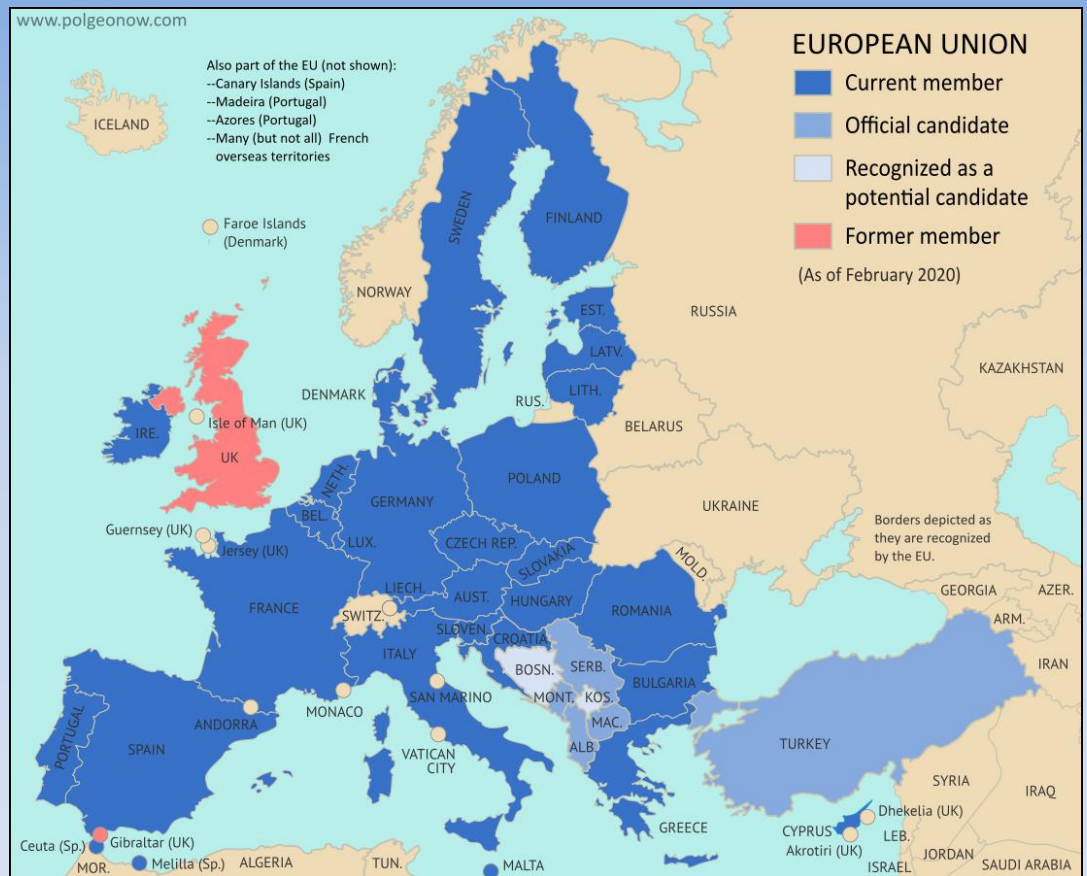
Країни-кандидати

Країни-кандидати:

- Сербія
- Чорногорія
- Північна Македонія
- Албанія
- Туреччина

Потенційні кандидати:

- Боснія і Герцеговина
- Косово

Європейська політика сусідства

Учасники ЄПС

Східні
сусіди

6

- Азербайджан
- Білорусь
- Вірменія
- Грузія
- Молдова
- Україна

Південні
сусіди

10

- Алжир
- Ізраїль
- Йорданія
- Єгипет
- Ліван
- Лівія
- Марокко
- Палестинська автономія
- Сирія
- Туніс

Європейська асоціація вільної торгівлі - ЄС

Інтеграція без членства

ЄАВТ:

Ісландія, Ліхтенштейн,
Норвегія, Швейцарія

1992 – м.Порту, Португалія

Угода про Європейський
економічний простір між ЄС
та ЄАВТ

Запрацювала з 1.01.1994
Відмова Швейцарії від участі
в ЄЕП

ЄС-ЄАВТ. Формування Європейського економічного простору (ЄЕП)

Учасники угоди: 27 членів ЄС +3 члени ЄАВТ (Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн)

- Єдиний ринок – 4 свободи (товари, послуги, капітал, особи)
- Спільні органи: Рада ЄЕП, Спільний комітет ЄЕП, Спільний парламентський комітет
- Правова основа – право ЄС. В ЄАВТ не було свого наглядового органу – вимога створити Суд ЄАВТ
- Без права голосу в органах ЄС, фінансування з Фондів ЄС не отримують, але роблять внески. “Decision-shaping”
- Співпраця в горизонтальних секторах: дослідження та розвиток, освіта, охорона навколишнього середовища, соціальні політика, регіональна політика (допомога відсталім регіонам). Країни ЄАВТ: інвестиції Південь, ЦСЄ

Фінансування структурних фондів, фонду згуртованості (Гранти ЄЕП, Норвезький грант)

ЄС-ЄАВТ. Формування Європейського економічного простору (ЄЕП)

Угода не покриває:

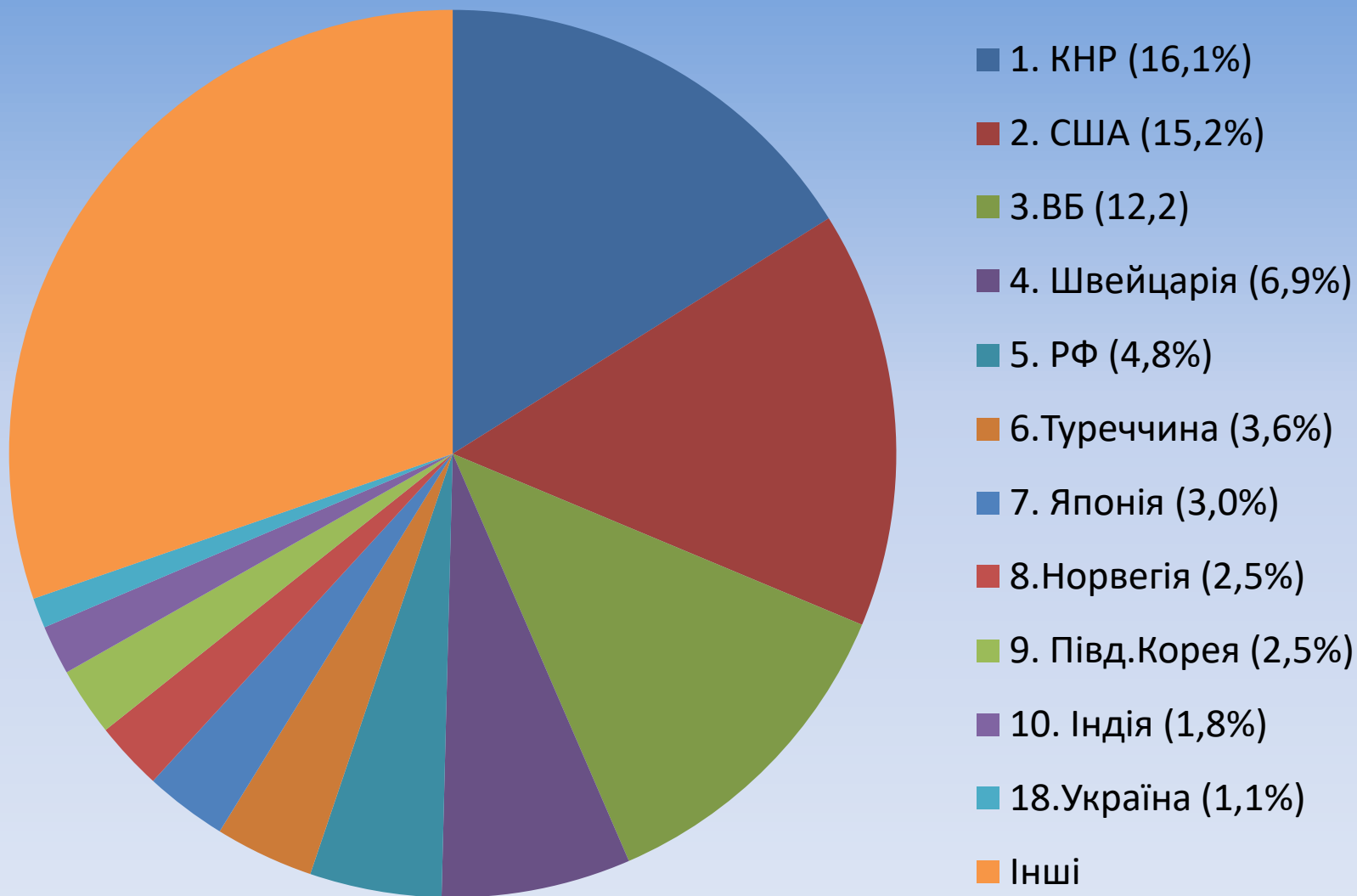
- ССП та рибальство. Ряд угод, але на двосторонньому рівні
- Норвегія – Угода з ЄС про допуск у 12 мильну зону, за це пільги у вигляді доступу на ринки ЄС
- Митний союз
- Спільна торгівельна політика
- СЗППБ, правосуддя та внутрішні справи, ЕВС.

Але в Шенгені (Норвегія, Ісландія -1999; Швейцарія – 2008; Ліхтенштейн – 2011); участь Норвегії, Швейцарії в СБОП

2 моделі інтеграції з ЄС – “інтеграція без членства”

- Норвезька (на багатосторонній основі)
- Швейцарська ('bilateralism', на двосторонній основі)

Основні торговельні партнери ЄС 2020

Критерії членства в ЄС

Договір про ЄС (консолідована версія 2016)

➤ Ст.49 – Будь-яка європейська держава, що поважає цінності, визначені у ст.2, та зобов'язується просувати їх, може подати заявку на членство в ЄС.

➤ Ст.2 Союз базується на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини.

Критерії членства в ЄС

Декларація Європейської Ради (Копенгаген, червень 1993)

- **Політичні критерії** (демократичне врядування, верховенство права, повага до прав людини, повага і захист національних меншин);
- **Економічні критерії** (дієва ринкова економіка, здатність витримувати конкурентний тиск і дію ринкових сил у межах ЄС, e.g. “критерії конвергенції”);
- **Правові** (здатність взяти на себе зобов'язання, що впливають із членства в ЄС, у т.ч. щодо суворого дотримання цілей політичного, економічного, валютного союзу, e.g. ухвалення правових актів ЄС “*acquis communautaire*”)

“Absorption capacity”: “Здатність Союзу абсорбувати нового члена, зберігаючи при цьому поступальний рух європейської інтеграції, є також важливим елементом при розгляді інтересів і ЄС, і країн-кандидатів”.

Переговорний процес

Консультативний етап

- Європейська Рада – політичне рішення про перспективу членства (статус потенційного кандидата)
- Подання країною-претендентом заявки до Ради ЄС
- Передача заявки на оцінку до Європейської Комісії

Оціночний етап

- На основі висновку Комісії рішення Ради ЄС відхилити заявку чи визнати в статусі кандидата
- Окреме рішення Ради ЄС про початок переговорів (вимагає однастайності).
- Європейська Комісія – screening+щорічні оціночні доповіді (Evaluation reports)

Переговорний етап

- Робота над текстом Договору про вступ (ЕК та країна-кандидат)
- переговори по 35 розділах – Chapters: вироблення умов, процедур вступу, термінів застосування
- Схвалення тексту договору Радою ЄС, Європейським парламентом

Ратифікаційний етап

- Підписання Договору про вступ
- Ратифікація Європейським парламентом
- Ратифікація країнами - членами ЄС та кандидатом

	Західні Балкани	Східне партнерство
Кондиціональність /обумовленість) (conditionality) • позитивна (стимули) • негативна (санкції)	✓	✓
Диференціація Принцип “більше за більше” - СП	<i>принцип регати</i>	<i>процес “Тріо” СП</i>
Соціалізація ‘Europeanization through Socialization’: контакти між людьми, лібералізація візового режиму	✓	✓
Горизонтальна інтеграція	✓	✓
Перспективи членства	✓	---

Роль ЄС у врегулюванні кризи на Балканах

- Боснійська криза (1992-1995)
 - Разом з ООН участь у розробці планів мирного врегулювання
 - 1995 Дейтонські угоди - допомога ЄС у відбудові та примиренні
 - конфлікт в Косово
 - 1999 операція НАТО
 - 1999 – курс на європеїзацію ЗБ
- Процес стабілізації та асоціації для Західних Балкан*
- a. Економічна стабілізація
 - b. Примирення, регіональне співробітництво
 - c. Надання перспективи членства

Старий міст, м.Мостар, Боснія і Герцеговина

Перспективи вступу

- Визнання перспективи членства
- Укладання Угод про стабілізацію та асоціацію
- Лібералізація візового режиму
- Програми технічної допомоги
- Інструмент передвступної допомоги - IPA
- Переговори про вступ

Перешкоди:

- ← Відповідність економічним критеріям
- ← Відповідність політичним критеріям

- ← Вплив третіх країн
- ← Проблема Косово

Міжнародні ініціативи для регіону після операції НАТО в Косово

Червень 1999 Кельн, Європейська Рада запуск ініціативи для ПСЄ, запрошення інших донорів

1) Багатонаціональна ініціатива для регіону - 30 липня 1999 Сараєво “Пакт стабільності для ПСЄ” (з 2008 Рада регіонального співробітництва)

Члени: колишні югославські республіки, Румунія, Болгарія, Албанія + Молдова

Донори: ЄС, США, Японія, Туреччина, Норвегія, РФ, Швейцарія інш., МО (ООН, НАТО, ОБСЄ, МВФ, ЄБРР, ЦЄІ, ОЕСР тощо)

З напрямки (“робочі столи”): а) демократія/права людини; б) ринкова економіка/відбудова; с) безпека, оборона, правосуддя

2) Власний внесок ЄС: травень 1999 Послання Європейської Комісії “Процес стабілізації та асоціації для ПСЄ”, 3 цілі:

- 1) стабілізація регіону, перехід до ринкової економіки;
- 2) регіональне співробітництво, інтенсифікація міждержавних контактів;
- 3) кінцева мета – членство в ЄС

Процес стабілізації та асоціації для Західних Балкан

Червень 2000 Санта Марія де Фейра – саміт ЄР, надання перспективи членства

Листопад 2000 – Загреб, саміт ЄС-Західні Балкани, Декларація

Офіційний старт Процесу стабілізації та асоціації

Механізми:

- 1) Інструменти оцінки – Копенгагенські критерії
- 2) Відмова від “колективного приєднання” - принцип регати
Наслідки: внутрішні трансформації (Хорватія, смерть Франьо Туджмана 1999, курс на демократизацію, “бульдозерна революція” в СРЮ в жовтні 2000, падіння режиму С.Мілошевича, встановлення дипломатичних відносин СРЮ з іншими країнами регіону, підписання угоди про правонаступництво 2001)

Процес стабілізації та асоціації для Західних Балкан 2 виміри

Двосторонній та багатосторонній підходи

Двосторонній: торгові преференції – Автономні торговельні заходи (Autonomous Trade Measures), доступ до ринків ЄС, включно з с/г (виняток рибальство, виноробство), лібералізація візового режиму, укладання Угод про стабілізацію та асоціацію

Економічна та технічна допомога (CARDS 2000-2006 - 4,6 млрд. євро; в 2007 р. замінено на Інструмент передвступної допомоги IPA-III 2021-2027 – 14,5 млрд.євро)

- інституційний та правовий розвиток, адміністративна реформа, верховенство права
- гуманітарний (повернення біженців, примирення)
- сталий економічний та соціальний розвиток, сільське господарство та регіональні ініціативи (підтримка сільських регіонів)

Процес стабілізації та асоціації для Західних Балкан 2 виміри

Доступ до структурних фондів ЄС (Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд, Фонд згуртованості)

Перспектива членства: вступ Хорватії (2013),

Кандидати (Чорногорія, Македонія, Сербія, Албанія)

Потенційні кандидати (БіГ, Косово)

Багатосторонній підхід – підтримка регіональних ініціатив та стимулювання міждержавного співробітництва

З 2006 переформатування ЦЄЗВТ (CEFTA) (Західні Балкани + Молдова); 2008 Рада регіонального співробітництва (колишній Пакт стабільності для ПСЄ); Центральноевропейська ініціатива, Адріатична та Іонічна ініціатива 2000, Європейське енергетичне співтовариство (Західні Балкани + Україна, Молдова, Грузія), Союз для Середземномор'я 2008

Основні виклики для політики ЄС в регіоні Західних Балкан

1. Відповідність критеріям членства. *Absorption capacity*.

Щорічна оцінка та моніторинг (Послання Європейської Комісії щодо політики розширення ЄС)

2. *Економічні критерії* – навантаження на ЄС мінімальне (ВВП країн регіону – 0.6% ВВП ЄС)

ЄС – основний торговельний партнер (більше 64% торгівлі: імпорт з ЄС – 61%, експорт в ЄС – 68 %), Місце Західних Балкан в торгівлі ЄС (1,4%)

Виклики

- Структурні реформи (перехід від планової моделі до ринкової економіки)
- Сільське господарство, навантаження на структурні фонди ЄС, безробіття
- Прибутки на душу населення (28% від середнього по ЄС)

Відповідність критеріям членства в ЄС

3. Політичні

Верховенство права, громадянське суспільство (організована злочинність, корупція, наркаторгівля/торгівля людьми, реформування безпекового сектору, права людини, права національних меншин, демократичне врядування).

- Співпраця з Міжнародним трибуналом по колишній Югославії (серби, хорвати, босняки). Спеціальний суд по Косово
- Конституційна слабкість БіГ (мусульмансько-хорватська федерація та Республіка Сербська – пропозиції Венеціанської комісії та ОБСЄ по централізації влади).
- Албанський фактор (Македонія з 2001 р., майбутнє Косово)
- Територіальні спори (Хорватія-Словенія, Боснія, Чорногорія, Сербія-Македонія).
- Греція - Македонія (Преспська угода червень 2018, встановлення стратегічного партнерства, зміна назви), Півн.Македонія - Болгарія

Проблема Косово. Технічний діалог Белграда - Приштини з 2011 при посередництві ЄС, передумова для початку переговорів з Сербією.

5 держав-членів ЄС Косово не визнали (Іспанія, Греція, Кіпр, Словаччина, Румунія)

Вплив зовнішніх акторів: КНР (“17+1”), Туреччина, країни Перської затоки. Російський фактор (‘spoiler’)– зростаючий вплив РФ

Відповідь ЄС – Послання ЄК лютий 2018 - ‘вікно можливостей’, потенційно строки вступу - 2025

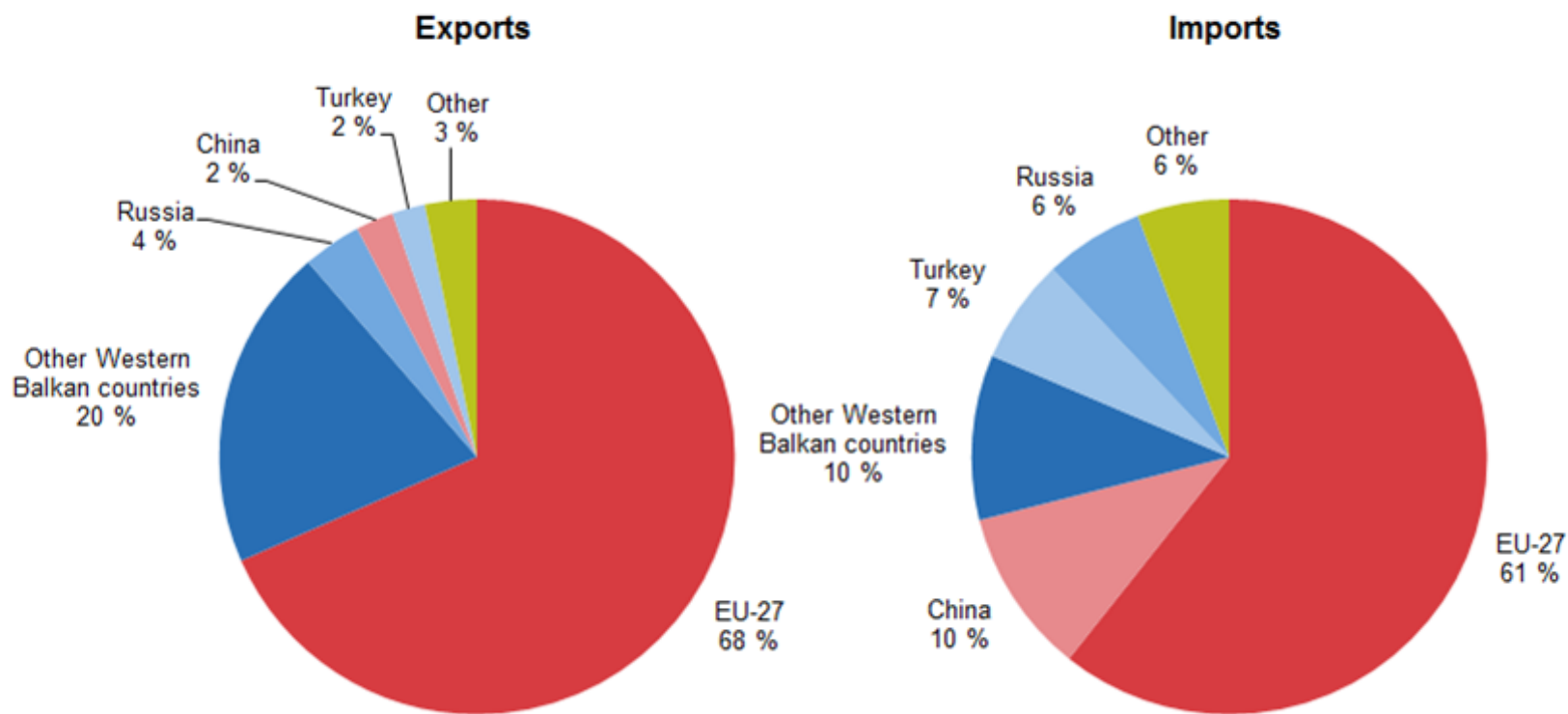
2020: березень рішення Ради ЄС про початок переговорів, осінь – вето Болгарії

Процес примирення триває під зовнішнім тиском: ЄС та НАТО - іноземна присутність (військова операція ЄС в БіГ, НАТО KFOR в Косово, ам.база Camp Bondsteel Косово).

4.09.2020 – Вашингтон Угода “Про економічну нормалізацію” між Косово та Сербією за посередництва Д.Трампа

Main trade in goods partners of the Western Balkans, 2019

(%)

Source: Eurostat (online data code: Comext data code : DS-056697)